

Перукарство у Західній Європі XV- початку XVI ст

У XVI ст. слідом за Італією провідні держави підхопили естафету Відродження. Німеччина, Англія, Франція, Іспанія, Нідерланди та інші держави починають формувати моду протилежного до середньовіччя напрямку. Крім того, вплив італійської моди можна було помітити в Німеччині, іспанської — у Франції та Англії. І все ж свій національний колорит не втрачала жодна держава, зберігаючи за собою характерні риси.

Німеччина. Жіночі зачіски. Найчастіше — це заплетене в тугі коси волосся, укладене навколо голови або збоку. Деякі заміжні жінки повністю закривали волосся головним убором, що нагадував кокон або равлика. Зустрічалися зачіски, в яких жінки змієподібними хвилями завивали волосся і спускали його на плечі. Улюбленими головними уборами були великі плоскі берети, прикрашені пір'ям і коштовним камінням.

Художники часто змальовували образи сучасників у біблійних і міфологічних сценах, при зображенні історичних подій, використовуючи аксесуари сучасної їм моди. На полотнах Кранаха Старшого та Кранаха Молодшого відбито моду Німеччини доби Відродження. Наприклад, одягнена за останнім словом моди німецького Ренесансу

Юдіф з картини «Юдіф з головою Олоферна» (1530), роботи Лукаса Кранаха Старшого демонструє зачіску, прикриту сіткою. Зверху надягнено темно-червоний оксамитовий розрізний берет. Пухнасті пір'їнки, наче візерунки із снігу, густо

розміщені згори. Декілька світло-мідних локонів спадають окремо від сітки.

Рис. 2.26. Мода німецького

Ренесансу:

а — Лукас Кранах Старший. «Юдіф з головою Олоферна»; б — Лукас Кранах Старший. Портрети Сибілли, Емілії та Сидонії Саксонських (1535)

Гладенький об'єм волосся, що також залишився неприкритим, дає змогу визначити, що волосся жінки не заплетене, а охайно укладене півколом у сітку (рис. 2.26).

На портретах Сибілли, Емілії та Сидонії Саксонських художник тільки Сибілли намалював без головного убору, її коси гарно заплетені й укладені зверху від скроні до скроні. Декілька вільних пасом випущені з-під плетінки. Над чолом, у вигляді обідка, паралельно косам, прикріплено стрічку з перлами (рис. 2.26 б).

Рис. 2.27. А. Дюрер. Портрет Ельсберт Тухер

На малюнках, гравюрах, портретних зображеннях своїх сучасників і співвітчизників видатний художник Альбрехт Дюрер підкреслив витонченість моди Німеччини. На його портреті ми бачимо жінку, яка замислилася; на її голові — традиційний головний убір у вигляді кулі. Легка тканина, накинута зверху, увиразнює форму убору (рис. 2.27).

У так званому «Венеціанському портреті молодої жінки» Дюрер підкреслив красу мідно-рудого волосся, розділеного прямим проділом, відчесаного до потилиці й сформованого в об'єм на манеру італійської моди. Прозора сітка накинута на волосся, з-під неї кілька хвилястих пасом вільно спадають на скроні. Цей портрет є ще одним свідченням впливу італійської моди на моду інших країн (рис. 2.28).

Особливо гарними були зачіски дівчат, їхнє волосся вільно спадало вздовж тіла; зверху його прикрашали квітами, підв'язували стрічками, джгутами. Зустрічалися зачіски із заплетеними на потилиці й спущеними вздовж спини косами. При цьому зачіска починалася від чола у вигляді джгута, який перекручували в напрямку до потилиці, де і заплітали косу (рис. 2.29).

Чоловічі зачіски у Німеччині в добу Відродження не були складними, але мали власний колорит. А. Дюрер своїми портретами підтверджує існування різних модних напрямів.

Насамперед це автопортрети самого Дюрера в різні періоди його життя. Дюрер вважався не останнім і модником і, демонструючи на автопортретах себе, вказував на нюанси зміни моди. На автопортреті 1498 р. він зобразив себе з довгим волоссям ; (рис. 2.30 а).

Недбалі пасма, наче змійки, спадають до плечей. Художник одягнений за італійською модою. Дюрер надягнув модний плащ, смугастий головний убір. Волосся гарно вкладене дрібно завитими хвилястими пасмами, чоло прикрите невеликою плоскою чілкою. Навколо красивих уст вуса, що м'яко спадають на, невелику борідку.

Цікавим є інший автопортрет (1500) Дюрера (рис. 2.30 б). Одяг із розрізами, хутрянний комір підкреслює м'якість образу. Над зачіскою, очевидно, працювали немало часу. Маса джгутоподібних локонів спадає на плечі, а вихраста чілка наче суперечить загальному образу. Вуса й борода невеликі, доглянуті.

Крім власних портретів, Дюрер залишив багато зображень молодих і літніх чоловіків. На «Портреті молодого чоловіка» (1512) можна побачити типову зачіску з подовженого волосся, рівненько підстриженого і дбайливо укладеного. Короткий чубок майже не видно з-під великого капелюха. Обличчя гладенько поголене.

З подібними зачісками зображені імператор Максиміліан на картині А. Дюрера, Боніфаций Амербах з портрета роботи Г. Гольбейна, молода людина з портрета пензля А. Гольбейна.

Рис. 2.28. Вплив італійської моди на жіночі зачіски Німеччини (А. Дюрер «Венеціанський портрет молодого чоловіка», 1506)

Отже, у Німеччині чоловіки носили подовжене волосся, завивали його, підстригали чубки. Зустрічалися також стрижки, що нагадували «колбу»; волосся стригли півколом або прямо. Пізніше, під впливом іспанської моди, з'являються короткі стрижки і завиті в локони бакенбарди (рис. 2.31).

У чоловічій моді популярними були різні бороди — роздвоєні, круглі, клиноподібні, у вигляді лопатки. Іноді доходило до абсурду — деякі чоловіки відрощували волосся на одній щоці, а другу гладенько голили. Бороди доповнювали вусами, які завивали (рис. 2.32).

Іспанія. Суворе дотримання церковних указів в Іспанії наклало відбиток на всі види мистецтва і передусім позначилося на моді.

Рис. 2.29. Зачіска німецької дівчини кінця XVI ст. (Л. Кранах Старший. Портрет Сибілли Кревської, 1526)

Рис. 2.30. Чоловічі зачіски у Німеччині в добу Відродження:

а — А. Дюрер. Автопортрет (1498); б — А. Дюрер. Автопортрет (1500)

а б

Рис. 2.31. Іспанські мотиви у європейській моді початку XVI ст.:

- а — завите волосся з коротким чубком; б — прямо стрижене волосся;
 в — коротка зачіска, доповнена маленьким капелюхом іспанського типу;
 г — зачіска, доповнена завитими в локони бакенбардами

Рис. 2.32. Бороди:

- а — круглі; б — роздвоєні

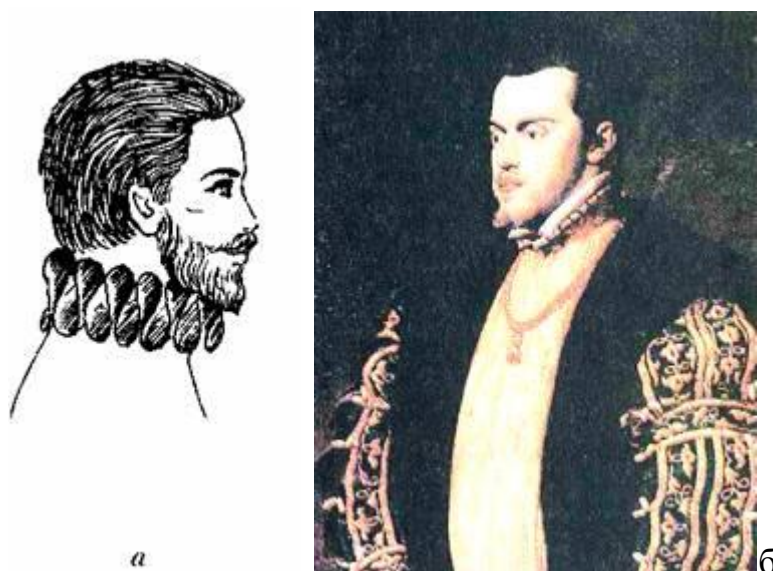

Рис. 2.33. Короткі чоловічі стрижки:

- а — без проділу; б — з коротко стриженою потилицею

Іспанська мода формувалася під впливом геометричних форм, що змінювали природні лінії людського тіла, деформуючи їх. Непристойно було з'явитися в товаристві з оголеною шиєю, плечима, грудьми. Тому і жіночий, і чоловічий одяг мав високі коміри до підборіддя. Вузькі, тісні й жорсткі форми одягу, що приховували фігуру,

одноманітність кольорів, велика кількість мережива, коштовного каміння, перлів, нашитих на костюм, — характерні риси іспанської моди XVI ст.

Чоловіки носили короткі стрижки, волосся укладали без проділу, зачісуючи його від чола до потилиці (рис. 2.33). На потилиці волосся було коротким. Вуха залишали відкритими.

У деяких чоловіків волосся стирчало, нагадуючи сучасну стрижку «їжак». Наприкінці XVI ст. зачіски стали трохи пишнішими, особливо спереду. Чоловіки укладали волосся, наслідуючи жіночі серцеподібні зачіски з валиками (рис. 2.34).

На початку XVII ст. зачіски чоловіків стали довшими. Волосся вже закривало вуха, а на потилиці спадало на комір. Зачіски чоловіків доповнювалися вусами, бородою і невеликими бакенбардами. Найпопулярнішою була загострена борода, яка мала назву «еспаньйо́лка». Носили також круглі, овальні, роздвоєні бороди (рис. 2.35). Доповнювали їх вуса різноманітної форми: опущені донизу, підкручені догори; часом вони стирчали в боки. Зустрічалися навіть багатоярусні вуса.

Вусів без бороди майже не носили. На початку XVII ст. підголювали щоки, залишаючи «еспаньйо́лку» лише на підборідді, кінці вусів при цьому підкручували догори. Деякі чоловіки носили в одному вусі сережку-перлинку у вигляді краплі.

В Іспанії жіночі зачіски, як і чоловічі, не були схожі ні на італійські, ні на німецькі. Відповідно до стилю іспанського одягу, жінки зачісували волосся догори.

а б

Рис. 2.36. Жіночі об'ємні зачіски: а — з хвилеподібними об'ємами на скронях; б — з валиками

Рис. 2.37. Зачіска з валиком у формі серця

Спочатку були поширені досить плоскі зачіски з прямим проділом або без нього, із завитими пасмами по всій голові, укладені хвилями (ондуляція, рис. 2.36 я), а також укладеними паралельними рядами чи у вигляді валиків на скронях (рис. 2.36 б).

Найпопулярнішою була зачіска з вишуканим валиком, яка за формою нагадувала серце (рис. 2.37). У святкових зачісках таких валиків могло бути кілька. Ці зачіски поступово стали урочисто високими. Для їх виконання використовували підкладні валики, металеві каркаси. Наприкінці XVI ст. зачіски стали високими, конусоподібними (рис. 2.38).

Іноді на потилиці укладали плоскі вузли або ободи з кіс, що зовсім не заважало високим комірам. Часто зачіскам давали назву за їхнім силуетом — «груша», «конус», «серце», «кегля» (рис. 2.39).

У представниць панівної верхівки можна було побачити зачіски, виконані на перуках рудявого або рудого кольору. Такі перуки робили не тільки з волосся, а й з ниток. Доповнювали зачіски наколками з мережива, нитками перлів, штучними пасмами — золотими і сріблястими локонами. Виконуючи зачіски із завитками, майстри використовували саморобні хімічні, парові суміші, трубочки для накручування волосся, щоб зберегти завитки якомога довше.

Простолюдинки розчісували волосся на прямий проділ, заплітали коси й укладали їх навколо голови або на потилиці. Дівчата носили розпущене волосся чи «хвіст», прикрашаючи зачіску стрічками, обручами, сітками. Сітки були дуже популярними серед усіх прошарків населення і відрізнялися лише матеріалами, з яких були виготовлені. Доповнювали зачіски чепці з м'якої тканини, що повторювали силует зачісок. Іспанки носили також невеликі шапочки овальної форми, не дуже високі.

Рис. 2.38. Висока, конусоподібна зачіска геометричних фігур у зачісці

Рис. 2.39. Варіант об'ємних зачісок

Рис 2.40. Головний убір у стилі «гейбл»

До головних уборів кріпили вуалі. Наприкінці XVI ст. серед прикрас для волосся з'являються гребінці й наколки — блонди (чорні мережива, прикріплені на потилиці та з боків зачіски), які м'яким драпіруванням спускалися на плечі й спину. «Коф'я де папос» — національний головний убір іспанок із білого полотна — закладався дрібними складками і був поширений у XVI ст.

Відомо, що знатні іспанки захоплювалися фарбуванням волосся і посипали його кольоровими пудрами. На чорне волосся наносили пудру фіолетового кольору; блондинки використовували перламутрову пудру з відтінками веселки. Для

закріплення зачіски перукарі застосовували баранячий жир, яєчні жовтки, ароматичні помади й олії. Жінки широко користувалися косметичними засобами. Для відбілювання на шкіру наносили креми, пасти, застосовували помаду, парфуми. В останній чверті XVI ст. іспанські аристократки почали надягати на обличчя маски для захисту шкіри від сонця. Поступово маски стали дуже популярними, і вже вважалося непристойним для жінки виходити на вулицю без маски або півмаски. Крім того, маска надавала обличчю деякої загадковості, таємничості, що дуже подобалося жінкам.

Рис. 2.41. Французькі мотиви в моді

(портрет юної Єлизавети у віці 13 років)

Англія. Жіночі зачіски розвивалися спочатку під впливом італійської моди доби пізнього ренесансу, але з часом перемогла мода на валикоподібні конструкції іспанської зачіски. Наслідуючи іспанську моду, англійські жінки з метою відбілювання шкіри наносили на обличчя велику кількість свинцевих білил, що призводило до сумних наслідків — білила роз'їдали шкіру. При англійському королівському дворі стало популярним руде волосся, з'явилися перуки.

Портретний живопис дає змогу дослідити еволюцію англійської моди. На портреті леді Пльфорд (1527) Ганс Гольбейн Молодший намалював жінку в типовому головному уборі того часу, який називався «гейбл» (рис. 2.40). Він складався з кількох

частин: нижня — каркас, що створює спереду гострий кут, такі ж кути знаходяться на рівні скронь. Спереду каркас обшитий стрічкою з парчі. Зверху надягали чепець із білої парчі — койф, а на нього — розкішно вишиту шапочку такої ж форми. На потилиці шапочка становила жорсткий випуклий квадрат, обтягнений чорною тканиною; до нього кріпили покривало.

Поєднання англійської, іспанської та французької мод спостерігаємо на портретах королеви Єлизавети. Французькі мотиви в моді можна помітити на портреті юної Єлизавети у віці 13 років (рис. 2.41). Невідомий художник відтворив **зачіску з волосся, розділеного на прямий проділ, на скронях — гладенькі півкола. Вуха трохи прикриті, на голові французький чепець, прикрашений перлами і коштовним камінням.** На останніх портретах королева Єлизавета показана в пишній розкоші апгло-іспанської моди. **Зачіски були валикоподібні, круглі, серце- та грушоподібні.**

Франція. Французька мода XVI ст. не була одноманітною. У першій чверті XVI ст. виразно виявився вплив мистецтва італійського Ренесансу, яке не бездумно копіювалося, а модифікувалося, збагачувалося французькими національними мотивами. Найяскравіше уявлення про французьку моду дають твори мистецтва XVI ст.

а

б

в

Рис. 2.42. Вплив італійської моди на стилі Франції:

а — Франсуа Клуе. Портрет Франциска I; б— невідомий художник.

Портрет Генріха де Пза; в — Тиціан. Портрет Франциска I

Франсуа Клуе у портретному зображенні Франциска I (1525) відтворив вплив італійської моди. **Зачіска нагадує скорочену «колбу» із закрученими всередину кінцями волосся, її доповнює оксамитовий берет із страусовим пером (рис. 2.42). Невелика кругла борода каймою лежить від скроні до скроні, її доповнює тонка лінія вусів.**

Образ Генріха де Гіза на гравюрі невідомого художника (1526) дає приклад впливу німецької моди. **Герцог де Гіз одягнений у костюм, що нагадує одяг німецьких ландскнехтів. Подовжене волосся зачіски закриває вуха. Волосся підстрижене прямо і трохи закручене всередину. Невелика квадратна борідка й вуса доповнюють зачіску. Круглий берет, прикрашений коштовним камінням і пером, гармонійно доповнює образ. На портреті 1538 р. Тиціан зобразив Франциска I із новою зачіскою. Це вже**

коротка стрижка, доповнена бородою овальної форми й вусами. Існує легенда, в якій йдеться про те, що Франциск I, граючи з придворними у сніжки, отримав травму голови. За порадою лікаря волосся короля підстригли дуже коротко. В результаті вийшла зачіска «їжачок». Придворні охоче перейняли нову зачіску, яка стала модною.

Зображуючи Генріха II, сина Франциска I, невідомий художник підкреслив іспанський вплив на французьку моду. Високо піднятий мереживний комір повністю закриває шию короля. У Генріха II коротка стрижка, невелика овальна борідка, спущені донизу вуса; на голові невеликий оксамитний берет із білим страусовим пером (рис. 2.43 а).

Вплив Іспанії на французьку моду помітний на портреті Карла IX (1565) пензля Франсуа Клуе (рис. 2.43 б). Коротка стрижка, невеликий головний убір, комір із брижами, «гусячий» живіт колета, штани з буфами — ну чим не «французький іспанець»! І ще багато тогочасних чоловічих та жіночих портретів дають уявлення про смаки французів у XVI ст.

Джос ван Клеве зобразив другу дружину Франциска I Елеонору Австрійську (1530). Королева зачесана на прямий проділ, на скронях волосся викладене півколами і закриває вуха. Зачіску вишукано підкреслює обруч із коштовним камінням (рис. 2.43 в). На іншому портреті художника зачіска Елеонори за силуетом нагадує попередню, але замість півкіл, на скронях «бубликом» укладені кіски. Доповнює зачіску вінець із перлів і рубінів. Усім своїм виглядом Елеонора нагадує іспанку.

Ще більше «іспанський дух» відбився на портреті Єлизавети Австрійської, королеви Франції, написаному Франсуа Клуе. Зачіска, одяг, прикраси — все нав'яне іспанськими традиціями. Волосся Єлизавети, розділене прямим проділом на два валикоподібних об'єми, укладене на скронях. За силуетом зачіска нагадує «серце». Зверху зачіску прикриває невеликий декоративний головний убір — ток. Комір іспанського мережива обгортає шию і доповнюється двома півколами з мережива вже на англійську манеру (рис. 2.43 г).

Ще один портрет, написаний Франсуа Клуе, — малюнок олівцем Катерини Медичі, дружини Генріха II (1540) — дає уявлення про зачіски, які тоді носили у Франції (рис. 2.44). Високе чоло Катерини Медичі прикрашене дрібно завитим волоссям. Прямий

проділ симетрично поділяє волосся. На потилиці зачіску прикриває чепець з вуаллю, яка спускається вздовж спини. Біла гофрована стрічка прикрашає чепець спереду.

а

б

в

г

Рис. 2.43. Вплив іспанської моди на стилі Франції:

а — портрет Генріха II роботи невідомого художника; б — Франсуа Клуе.

Портрет Карла IX; в — Джос Ван Клеве. Портрет Елеонори Австрійської;

г — Франсуа Клуе. Портрет Єлизавети Австрійської, королеви Франції

Коли дивимося па портрет, неважко відчути, що перед нами честолюбна, розумна, властолюбна аристократка. До речі, саме Катерина Медичі запровадила у Франції моду на парфуми.

У 1559 р. **Марія Стюарт** стала **королевою Шотландії**. Жан Лекур зобразив на портреті дуже компакту зачіску королеви. **Прямий проділ ділить зачіску на дві однакові частини. Дрібні завитки щільно прилягають до скронь. Над проділом приколото**

золотий обруч з перлами, за ним другим ярусом укладена коса золотавого кольору (рис. 2.45).

Рис. 2.44. Катерина Медичі, дружина Генріха II (малюнок роботи невідомого олівцем Ф. Клуе) художника

Рис. 2.45. Жан Лекур. Портрет Марії Стюарт придворної дами

Рис. 2.46. Портрет

Медичі, дружина Генріха II (малюнок роботи невідомого олівцем Ф. Клуе) художника

Зачіска придворної дами на портреті невідомого художника (1591) нагадує крила кажана. Зачесане валикоподібно на каркас волосся створює два півкола. Головний убір повторює форму зачіски; зверху його доповнено строкатими кульками пір'я і червоним покривалом (рис. 2.46).

Валикоподібні зачіски стали дуже популярними у Франції, їх доповнювали головними уборами, багато прикрашеними коштовним камінням, перлами, пір'ям (рис. 2.47).

Жінки захоплювалися великою кількістю аксесуарів. Це були намиста, сережки, ланцюжки з кулонами, флакони з парфумами, які прикріплювали на шнурках до талії, віяла, рукавички, маски.

Рис. 2.47.

